

УДК 336.143.2

*Наталя Островська, Олександр Швець***АНАЛІЗ СТАНУ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ
У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД***Наталья Островская, Александр Швець***АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОГО РЫНКА УКРАИНЫ
В КРИЗИСНЫЙ ПЕРИОД***Natalia Ostrovska, Oleksandr Shvets***ANALYSIS OF UKRAINIAN MONETARY MARKET IN CRISIS**

Проведено дослідження теорії і практики категорії «грошово-кредитний ринок». Узагальнено теоретичні підходи до визначення сутності грошово-кредитного ринку. Проведено оцінювання та аналіз динаміки основних макроекономічних показників та складових грошово-кредитного ринку, що набуває гострої актуальності у кризовий період. Проаналізовано основні проблеми розвитку грошово-кредитного ринку та представлено способи вирішення.

Ключові слова: грошово-кредитний ринок; грошово-кредитна політика; Національний банк України; інфляція; макроекономічні показники.

Рис.: 2. Бібл.: 5.

Проведено исследование теории и практики категории «денежно-кредитный рынок». Обобщены теоретические подходы к определению сущности денежно-кредитного рынка. Проведена оценка и анализ динамики основных макроэкономических показателей и составляющих денежно-кредитного рынка, что является очень актуальным в кризисный период. Проанализированы основные проблемы развития денежно-кредитного рынка, и представлены способы решения.

Ключевые слова: денежно-кредитный рынок; денежно-кредитная политика; Национальный банк Украины; инфляция; макроэкономические показатели.

Рис.: 2. Библ.: 5.

The theory and practice of the “monetary market” category was studied in the article. The monetary market model and legal aspects of the market were given. The evaluation and analysis of key macroeconomic indicators and components of the money market were done, such analysis is very important in crisis. The main money market problems were analyzed and presented our views on its solutions.

Key words: monetary market; monetary policy; the National Bank of Ukraine; inflation; macroeconomic indicators.

Fig.: 2. Bibl.: 5.

JEL Classification: E44

Постановка проблеми. В Україні сьогодні залишається багато проблем, які стосуються розвитку і становлення грошово-кредитного ринку, а саме: дослідження теоретичних аспектів та загальних характеристик грошово-кредитного ринку та політики в період кризи, визначення та систематизування можливих заходів монетарної політики. Саме недостатнє дослідження теоретичної основи, а також нестабільність на грошовому ринку визначають актуальність цієї теми.

Аналіз основних наукових досліджень і публікацій. Окремі аспекти грошово-кредитного ринку вивчалися у працях відомих сучасних економістів, зокрема А. Гальчинського, А. Даниленка, В. Литвицького, А. Мороза, М. Пуховкіної, О. Шарова, а також Е. Долана, К. Кемпбелла, Р. Кемпбелла.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Узагальнення наявних визначень поняття грошово-кредитного ринку для подальшої уніфікації.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є обґрунтування теоретичних засад грошово-кредитного ринку, визначення особливостей його розвитку в умовах кризи.

Виклад основного матеріалу. Поняття «грошово-кредитний ринок» використовується як у національній науковій літературі, так і у вітчизняному законодавстві. Проте у вітчизняній практиці досі відсутнє уніфіковане визначення цього поняття.

На сьогодні наявні такі межі та структури грошово-кредитного ринку: теоретичний, нормативний та емпіричний.

У межах теоретичного підходу вивчення цього ринку відбувається з погляду поєднання кредитного та грошового ринків. Нормативний підхід визначає грошово-кредитний ринок як частину фінансового ринку, на який може здійснювати безпосере-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

дній вплив центральний банк. Емпіричний підхід ґрунтується на вивченні практики застосування поняття «грошово-кредитний ринок» у сфері формування та реалізації монетарної політики України, а також застосування цього поняття у процесі реалізації інших видів державної економічної політики.

Проаналізувавши підходи до визначення поняття «грошово-кредитний ринок», пропонуємо власне визначення, яке, на нашу думку, найбільш доцільно характеризує зазначену категорію в межах покладених на неї функцій. Отже, грошово-кредитний ринок – це частина грошового ринку, яка знаходиться під безпосереднім впливом центрального банку та включає певні інструменти та методи, завдяки яким можлива реалізація грошово-кредитної політики держави.

На основі підходів визначення поняття виділяють принципи, які доцільні при визначенні структури грошово-кредитного ринку:

1) цей ринок включатиме у себе ті сегменти фінансового ринку, на яких НБУ може здійснювати власні операції або опосередковано впливати на їх кон'юнктуру за допомогою інструментів грошово-кредитної політики;

2) інформація про кон'юнктуру грошово-кредитного ринку та про результати діяльності ключових його суб'єктів повинна відображатись у аналітичних матеріалах та статичній звітності Національного банку України;

3) включення сегментів фінансового ринку не повинно суперечити функціям та напрямкам діяльності НБУ, які визначені Законом України «Про Національний банк України».

Грошово-кредитний ринок у механізмі сучасної економіки формує системні зв'язки, які з'єднують у національній економіці окремі економічні аспекти, забезпечує зіставлення витрат та результатів економічної діяльності та, щонайважливіше, визначення внутрішньої та зовнішньої вартості грошей. Ефективне функціонування грошово-кредитного ринку країни із сучасною ринковою економікою неможливе без втручання держави.

Ситуація на грошово-кредитному ринку формується під дією різних чинників, і без глибокого аналізу цих факторів неможливо побачити повну картину. Тому для початку проаналізуємо динаміку змін макроекономічних показників за 2013–2015 рр. (рис. 1).

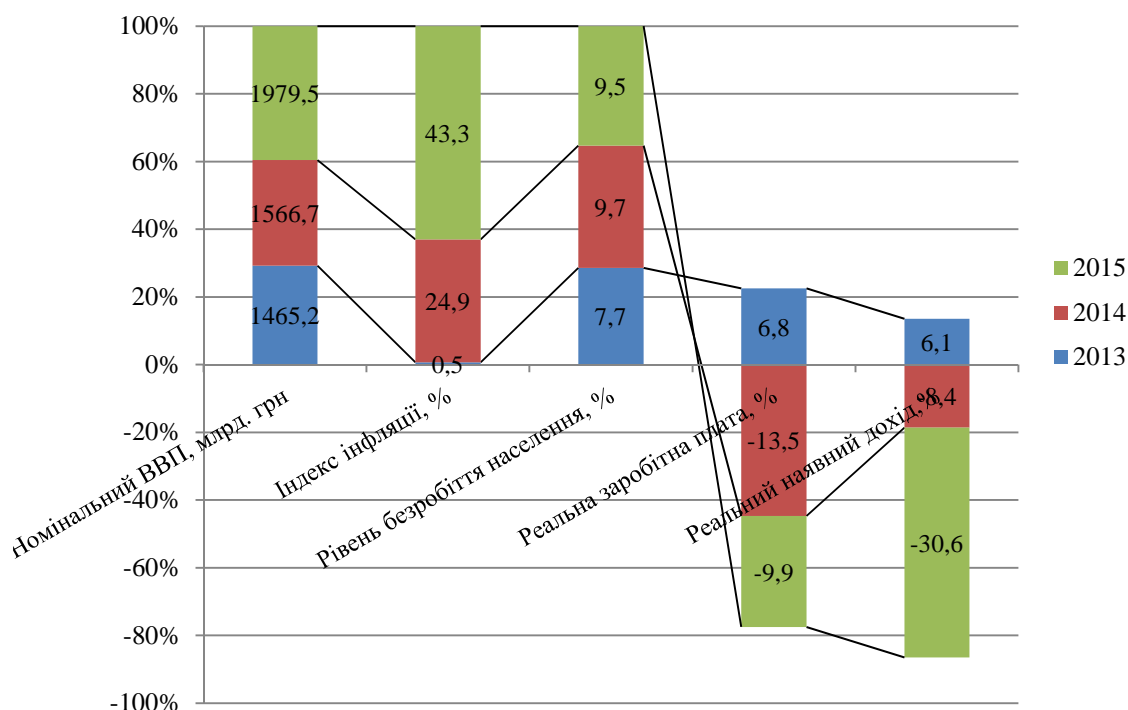

Рис. 1. Динаміка зміни макроекономічних показників за 2013–2015 роки

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Зниження обмінного курсу гривні насамперед вплинуло на динаміку інфляції, яка протягом 2015 року збільшилася до рівня 43,3 %. Зростання базової інфляції в 2015 році відбувалося під впливом підвищення цін на продукти харчування з високим ступенем оброблення та подорожчання непродовольчих товарів, значна частка яких є імпортованими.

Істотний вплив на загальний інфляційний фон в Україні мало підвищення цін на товари та послуги, що регулюються адміністративно. Ціни на споживчі товари за кризові 2014–2015 роки зросли на 79,0 % через девальвацію гривні та підвищення тарифів на комунальні послуги. На тлі майже триразового підвищення тарифів на комунальні послуги (+173 % у 2014–2015 роках), а також на тлі девальвації гривні з 8 гривень за долар на кінець 2013 року до 24 гривень за долар на кінець 2015 року.

Останнім часом виникли суттєві деформації у розподілі грошової маси між населенням та підприємствами й організаціями. В Україні проявилася тенденція до зростання частки грошової маси у населення, що відображає кризову ситуацію із погіршенням фінансового стану підприємств. Серйозні деформації у грошовому обороті характерні для співвідношення між готівковою і безготівковою частинами грошової маси. Чим нижча частка M_0 у загальній грошовій масі, тим ефективнішою та розвиненішою вважається така національна грошова система. І навпаки, перевищення темпів зростання M_0 порівняно з іншими грошовими агрегатами свідчать про негативні процеси у грошовій сфері. Динаміка грошових агрегатів у 2013–2015 роках зображена на рис. 2.

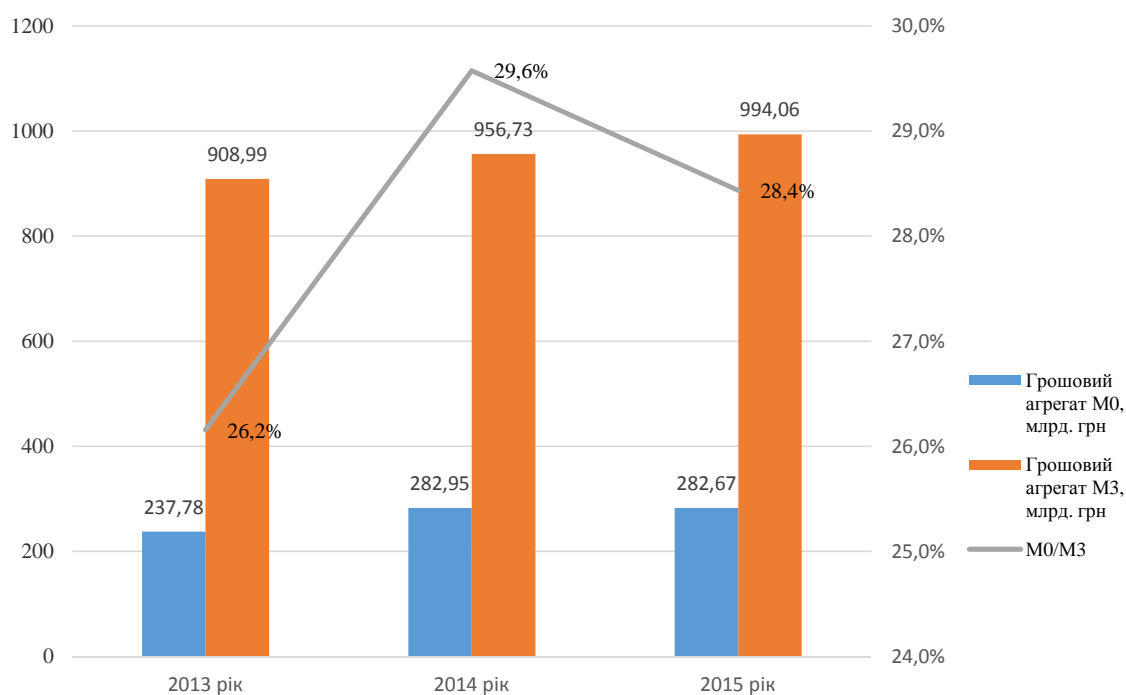

Рис. 2. Динаміка агрегатів M_0 та M_3 за 2013–2015 роки

Як бачимо з рис. 2, найменшого свого значення питома вага M_0 сягнула в 2013 році, і становила 26,2 %, а вже в 2015 році показник зріс на 2,2 % і становив 28,4 %.

Агрегат M_0 відображає масу готівки, що перебуває поза банками, тобто на руках у фізичних осіб і в касах юридичних осіб. Це найліквідніша частина грошової маси, але її питома вага в розвинених країнах з ринковою економікою становить 5–7 %. В Україні цей показник значно перевищує прийнятну норму, цей агрегат дуже важливий для статистичного аналізу і заходів регулювання грошової маси. Це об'єктивно формує підстави для аналізу і контролю руху грошових коштів агрегату M_0 та зменшення його питомої ваги у перспективі.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Аналізуючи рис. 2, спостерігаємо, що майже третина грошової маси в національній валюті обертається поза банками і не контролюється з боку банківської системи, така тенденція свідчить про таке:

- зниження довіри до банківської системи;
- низькі доходи населення;
- високий рівень інфляції;
- економічний спад.

Крім того, до негативних загальноекономічних наслідків високої частки агрегату M_0 у грошовій масі, на думку Г. Пухтаєвича, слід віднести сприяння тінізації економіки, труднощі зі стягненням податків, ускладнення контролю з боку НБУ за грошовими агрегатами та пропозицією грошей, що безпосередньо позначиться на ефективності монетарних заходів [1].

Валютний курс, як і будь-яка ціна в умовах вільної конкуренції, залежить від співвідношення попиту і пропозиції. Криві попиту та пропозиції валют ілюструють процес установа рівноважного валютного курсу і його коливання під впливом зміни попиту і пропозиції валюти. Але залишає незрозумілим:

- 1) чим визначається валютний курс за рівності попиту і пропозиції;
- 2) які чинники визначають попит і пропозицію і викликають їх зміни.

Відповідаючи на ці питання, ми повинні виходити з того, що валютна система є однією зі сфер товарно-грошових відносин, в якій діють закони інтернаціональної вартості і світової ціни, закон конкуренції тощо, що функцію світових грошей, за визначенням, може виконувати лише золото.

Зниження курсу національної валюти сприяє викидному експорту товарів. Однак валютний демпінг приносить додатковий прибуток лише тоді, коли зовнішнє знецінення валюти, тобто зниження її валютного курсу, випереджає внутрішнє знецінення, тобто падіння купівельної сили грошей у цій країні. Лише в цьому випадку, продаючи товар за попередньою ціною (або нижчою) в іноземній валюті, експортер обмінює цю валюту на більшу кількість своєї національної валюти внаслідок падіння курсу останньої. Це дозволяє йому купити на внутрішньому ринку більше устаткування, сировини, робочої сили для розширення виробництва.

Висновки і пропозиції. Як бачимо, наявна рецесія в економічному розвитку країни свідчить про неефективність усієї державної економічної політики, складовою якої є і грошово-кредитна політика Національного банку України.

Головною проблемою сучасного грошово-кредитного ринку України є нестабільність її національної валюти і зростання темпів інфляції.

Отже, основними напрямками оптимізації грошово-кредитного ринку є:

- запровадження стимулюючої державної політики, орієнтованої на структурну перебудову національної економіки; створення сприятливого бізнес-клімату; стимулювання інвестиційної активності підприємств; зменшення енергозалежності економіки, розвиток державних підприємств на інноваційній основі;

- проведення компанії на повернення довіри до банку та поживлення депозитної активності;

- удосконалення чинної законодавчої бази.

Для вирішення цих проблем та поліпшення стану грошово-кредитного ринку України доцільним було б змінити грошово-кредитну політику на більш жорстку та послідовну, за допомогою таких методів:

- запровадження адміністративного регулювання процентних ставок для запобігання корупції й зловживань, встановлення банківської маржі по операціях за кредитом;

- здійснення націоналізації активів проблемних банків;

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

- з метою недопущення швидкого вичерпування офіційних золотовалютних резервів центрального банку внаслідок активних валютних інтервенцій необхідно вжити певних обмежувальних заходів щодо збільшення пропозиції іноземної валюти на внутрішньому валютному ринку і скорочення попиту на неї;

- необхідно вжити рішучих заходів щодо зниження рівня доларизації вітчизняної економіки, адже підрив довіри до національної грошової одиниці, а отже, і до банківської системи, зумовлений передусім виконанням грошових функцій на території нашої країни іноземною валютою. Іншими напрямками оптимізації грошово-кредитної політики можна також запропонувати стабілізацію банківської системи загалом, а також контроль за цільовим використанням кредитів рефінансування [2].

Узагальнюючи вищенаведені напрямки проблеми та шляхи подолання кризових явищ, пропонуємо в загальному окреслити основні складові грошово-кредитної політики держави:

- мета монетарної політики повинна бути двоякою: підтримання низького рівня інфляції й одночасно стабілізація валютного курсу;

- підвищення рівня монетизації національної економіки на безінфляційній основі через удосконалення структури грошової емісії; формування державних інститутів розвитку; рефінансування комерційних банків під заставу векселів виробничих підприємств;

- встановлення цільових орієнтирів відсоткових ставок та формування програми грошової пропозиції, яка відповідає величині попиту на гроші;

- підвищення ролі кредитного механізму в інвестування національної економіки за рахунок збільшення рівня капіталізації банків внаслідок їх злиття чи приєднання, запровадження механізму захисту прав кредиторів на основі створення ефективної системи кредитного гарантування;

- стимулювання банківських заощаджень населення через наближення національної системи гарантування депозитів фізичних осіб до стандартів Європейського Союзу;

- реформування банківської системи в межах програми її розвитку [3].

У результаті реформування підвищиться стійкість національної валюти та розширення довіри народу й економічних суб'єктів до інститутів грошово-кредитного ринку. Соціальна орієнтованість грошово-кредитних відносин повинна проявлятися і в політиці подолання неплатежів населення, у забезпеченні реального прожиткового мінімуму.

Розвиток грошово-кредитного ринку не можливий без чіткої виваженої політики, яка повинна, враховуючи досвід зарубіжних країн, ґрунтуватися на пріоритетності досягнення власних стратегічних цілей.

Список використаних джерел

1. Пухтаєвич Г. О. Аналіз національної економіки: навчальний посібник / Г. О. Пухтаєвич. – К. : КНЕУ, 2005. – 254 с.

2. Коновалова С. О. Специфіка кредитно-грошової політики в умовах світової фінансової кризи / С. О. Коновалова // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 8. – С. 46–56.

3. Жигаєв А. Ю. Некоторые актуальные вопросы взаимосвязи финансовой стабильности и денежно-кредитной политики (на примере Федеральной резервной системы США) / А. Ю. Жигаєв // Деньги и кредит. – 2012. – № 2. – С. 21–32.

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

References

1. Pukhtaievych, H.O. (2005). *Analiz natsionalnoi ekonomiky [Analysis of the national economy]*. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

2. Konovalova, S.O. (2009). Spetsyfika kredytno-hroshovoi polityky v umovakh svitovoi finansovoi kryzy [Specificity of monetary policy amid global financial crisis]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: Practice and Experience*, no. 8, pp. 46–56 (in Ukrainian).

3. Zhyhaev, A.Iu. (2012). Nekotorye aktualnye voprosy vzaimosviasi finansovoi stabilnosti i denezhno-kreditnoi polityki (na primere Federalnoi rezervnoi sistemy SShA) [Some topical issues of the relationship between financial stability and monetary policy (using the example of the US Federal Reserve System)]. *Dengi i kredit – Money and Credit*, no. 2, pp. 21–32 (in Russian).

4. *Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. *Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]*. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua>.

Островська Наталя Степанівна – кандидат економічних наук, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича (вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, Україна).

Островская Наталья Степановна – кандидат экономических наук, Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича (ул. Коцюбинского, 2, г. Черновцы, 58012, Украина).

Ostrovskia Natalia – PhD in Economics, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (2 Kotsiubynskiy Str., 58012 Chernivtsi, Ukraine).

Швець Олександр Юрійович – аспірант, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича (вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, Україна).

Швец Александр Юрьевич – аспірант, Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича (ул. Коцюбинского, 2, г. Черновцы, 58012, Украина).

Shvets Oleksandr – PhD student, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (2 Kotsiubynskiy Str., 58012 Chernivtsi, Ukraine).

E-mail: sashashvets120293@gmail.com